

21 november 2021 — We zijn met 20 deelnemers te gast bij Gerald Kragt, beheerder bij het Rijksvastgoedbedrijf, en Herbert de Nijs, militaire terreinopzichter van Defensie. We zijn op bezoek op het oefenterrein Havelte-West, een complex bossen en open terrein van ca. 475 ha., dat vanaf de jaren zestig in gebruik is bij Defensie. Het Rijksvastgoedbedrijf beheert de terreinen van verschillende ministeries, waaronder dat van Defensie. Er was tot de start van Gerald in 2018 jarenlang amper wat aan bosbeheer gedaan. Het is dan ook een uitdaging het beheer weer op te pakken.

> Er lag hier tot 20 jaar geleden een militaire basis van de Verenigde Staten: een locatie met kernkoppen! Het huidige gebruik door Defensie stelt bijzondere eisen aan het terrein. Daar waar vroeger vooral met tanks over brede paden werd gereden is het gebruik nu gericht op individuele oorlogsvoering, met veel behoefte aan lage dekking in de bosvakken. Naast het militaire gebruik gelden natuur, erfgoed en recreatief medegebruik als belangrijke nevedoelen. Houtproductie is geen doel, maar een mooi bijproduct. Het ree wordt alleen bejaagd langs een aanliggende weg. In de rest van het bos is dan ook vraat- en veegschade te zien in de verjongingen. Het terrein ligt op de Bisschopsberg, een glaciële heuvel. De zandgrond lijkt vrij goed doorwortelbaar en licht leemhoudend tot zandig. Zoals op oude kaarten blijkt vond bebossing op grote delen pas na WOII plaats, vooral in de periode 1965-1977. Wij bezoeken het gedeelte met het meeste aaneengesloten bos.

Fijnspar

Het eerste bosbeeld dat we bezoeken is een groot vak fijnspar, met aantasting van letterzetter in 2018-2020, maar amper in de vochtige zomer van 2021. Gerald heeft de dode en aangetaste bomen laten ruimen en drie open ruimtes (ca. 3 x boomhoogte) na klepelen laten inplanten met groepsgewijs gemengd bosplantsoen van haagbeuk, douglas, esdoorn, berk (de befaamde herkomst "Urk"), met ook spontane verjonging van groveden, fijnspar, thuja. Vragen die zich voordoen zijn wat te doen met te verwachten nieuwe aantastingen in de fijnspar en hoe de resterende opstand verder te beheren? Resterende fijnspar geheel vellen of er toch mee verder? De conclusie is al snel dat aangetaste fijnspar wél, maar dode niet zouden moeten worden geruimd: dood hout en schaduw! En dat de resterende fijnspar



Kijken bij collega's Oefenterrein Havelte-West

gehandhaafd zou moeten worden. Mogelijk wel lichten en, gebruik makend van de lichte en het milde licht, onderplanten met bijvoorbeeld beuk. Enkele deelnemers benadrukken nog dat bij planten steeds materiaal gebruikt moet worden met een intacte penwortel, dus niet ondersneden. Dit materiaal is veel beter bestendig tegen storm en kan diepere bodemlagen ontsluiten. Het is wel duurder, maar penwortels herstellen niet! Op weg naar het volgende bosvak passeren we een vrijgemaakte grafheuvel. Er liggen er meer in dit gebied, alle archeologisch monument. Ook zijn op hoogtekaarten raatakkers en karresporen te zien. Het gebied kent dus een lange geschiedenis van menselijk gebruik!

Amerikaanse eik

Een volgende opstand bestaat nagenoeg geheel uit middeloude Amerikaanse eik van matige kwaliteit, met een enkele oude vliegden. Gerald heeft het bestand enkel jaren geleden voorzichtig voor het eerst gedund door slechte en zwaar vertakte exemplaren weg te nemen. Sterke hergroei uit wortelopslag biedt de door Defensie gewenste dekking. Gerald stelt de vraag of Amerikaanse eik hier wel thuishoort en zo niet wat dan te doen. Breed wordt gedeeld dat je nu niet snel meer voor monocultuur Amerikaanse eik zou kiezen, maar dat er geen redenen zijn om nu niet verder te gaan met deze opstand, die er verder redelijk vitaal uitziet, al was het maar dat het niet makkelijk zou zijn dat snel te veranderen. Verder dunnen dus, kwaliteit bevoordelen, wel op enkele plaatsen horsten van schaduwsoorten (beuk, Douglas?) inbrengen.

Spontane bosopslag

Een derde opstand is deels ontstaan door spontane bosopslag van groveden nadat de VS basis werd gesloten. Een wat armere groeiplaats, zo lijkt het. De kwaliteit van de groveden is wisselend maar er zijn genoeg toekomstbomen aan te wijzen en er moet ingegrepen worden: Het

omslagpunt is bereikt. De beste aanpak lijkt: het aantal toekomstbomen beperkt houden (60 a 80/ha), die voldoende ruimte geven en de rest van de opstand ongemoeid laten. Daarmee wordt aandacht besteed aan kwaliteit en blijft de dichte opstand aantrekkelijk voor militair gebruik.

Een volgend punt ligt aan de rand van wat nu nog over is van de open ruimte waar eerder de basis stond. Ook spontane bebossing van groveden waar in 2012 horsten kleinbladige linde zijn aangeplant in de open plekken. De lindes laten grote verschillen in groeikracht zien. Vermoedelijk is de bodem hier sterk verdicht door sloop- en egalisatiewerk etc. Ook hier lijkt op termijn T-bomen aanwijzen in de groveden en dunnen de te volgen koers!

Aan de rand van de open ruimte is als laatste bouwwerk de bewakingstoren uit de kernkoppentijd bewaard: een gemeentelijk monument. Direct naast de toren ligt een opstand ingeplant met groveden uit ca. 1994, met horstjes zomereik, die deels het loodje al hebben gelegd door overschaduwing. Vraag is of daar nog wat van te redden is. Dat levert discussie op! Toch is het oordeel uiteindelijk dat je alle nog levende eiken zou moeten vrijstellen, herstel zit er nog best in, en anders krijg je monocultuur groveden!

Even verder, op weg naar het beginpunt, toont Gerald ons nog een kwadrant van sterk uitgegroeide beuk, ooit een haag om de tuin van de huisplaats van een éénmansontginning die hier midden in de heide lag en op kaarten van na de oorlog nog is te zien. Ook ligt er nog de rest van een boswal.

De excursie wordt afgesloten met een drankje vanuit de achterklep van de militaire terreinwagen. Peter Stouten spreekt een dankwoord uit naar de gastheren van deze geslaagde excursie.

Yolt IJzerman

Winnaars fotowedstrijd Groen Erfgoed

Naar aanleiding van het verschijnen van de Atlas wilde bomen en struiken daagde de KNBV haar leden met een fotowedstrijd uit om op zoek te gaan naar de mooiste autochtone bomen of struiken van Nederland. De jury, bestaande uit Bert Maes, René van Loon, Nathalie Obrusnik, Martijn Boosten en Jasprina Kremers, heeft de inzendingen beoordeeld. De drie winnaars hieronder krijgen een eervolle vermelding. Alle deelnemers krijgen het boek thuisgestuurd.



1. Gijs van de Sande – Winterlinde langs het Spruitenstroompje bij Hilvarenbeek

Toen in 2010 het boekje over inheemse bomen en struiken in het Groene Woud verscheen, ging er een wereld voor me open. In deze rijke Brabantse leembossen stonden verscholen nog haagbeuken, essen, fladderiepen en eikenhakhoutstoven. Maar waar was de linde? Deze mooie boom hoort toch ook in dit bostype thuis? Kennelijk waren daar geen autochtone exemplaren van overgebleven. Met het doorsnuffelen van nieuwe Atlas Groen Erfgoed van het RCE kwam ik één verdwaald Midden-Brabants exemplaar tegen. Aan de oever van het Spruitenstroompje bij Hilvarenbeek zou er eentje moeten staan. Met de kaart in de hand slingerde ik een smal wandelpad af. In de verte stak één linde duidelijk af met haar lichte groen en de gelige waas van uitgebloeide bloesem. Langs het schouwpad struinend, met een kudde jongvee dat me nieuwsgierig volgde, werd me duidelijk dat deze winterlinde als één van de laatste wachters langs het beekje fier stand houdt. Het is geen grote majestueuze boom, eerder een bescheiden karakter, zeker vergeleken met de hoog oprijzende populieren en wilgen in de omgeving. Ik vind dat dat deze boom siert. Van mij mag ze nog lang de flauwe bocht van deze beek flankeren.

2. Huub Olde Loohuis – Populus nigra; de jongste, monumentale, autochtone, zwarte populier

Deze boom is een nazaat van de monumentale populier (plantjaar 1910-1920) aan de Beverborgsebrug bij de Dinkel. De beroemde boom is vele malen gefotografeerd en is bekend van vele boekwerken o.a. uit de Atlas wilde bomen en struiken. Tevens geregistreerd bij de Bomenstichting.



Als collectiebeheerder van arboretum Poort Bulten heb ik reeds in 2002 stekken van deze boom in het Populetum geplant. Tevens staat er een knot in de moerhoek om jaarlijks stek van te maken. Toen de boom in 2017 is omgewaaid heb ik aan de eigenaar waterschap Regge en Dinkel (nu Vechtstromen) een jonge stek aangeboden ter vervanging. Deze is in 2018 als 2-jarige boom geplant. Van de omgewaaid boom is ook door het waterschap stek genomen. Deze zijn vermeerderd en afgelopen jaren uitgeplant langs de Dinkel en Regge. Het behoud van een bijzondere autochtone soort is gewaarborgd.



3. Jan den Ouden – Jeneverbes

Een van de drie inheemse naaldbomen, de jeneverbes. Icoon van het heide- en stuifzandlandschap, maar de toestand is zorgelijk: veel bestaande struiken verouderen, terwijl de verjonging sterk achterblijft. De achterliggende reden voor het uitblijven van nieuwe generaties jeneverbes is niet erg duidelijk: uiteraard is habitatverlies historisch een belangrijke reden, maar ook het uitblijven van kleinschalige bodemverstoring door het eeuwige hoefgetrappel van de schaapskuddes heeft een negatief effect op de verjonging. Gelukkig vinden we in vooral actieve stuifzandgebieden nog levensvatbare populaties.

Het bestuur van de Koninklijke Nederlandse Bosbouwvereniging wenst u in deze onzekere tijden warmte en inspiratie tijdens de Kerstdagen en een positief begin van het nieuwe jaar. Wij hopen u in 2022 weer in goed gezondheid te ontmoeten.

Blij met calamiteit



Als je een beetje uitzoomt (...) in tijd en ruimte, valt het allemaal reuze mee.

Ik doel op het gevolg van het uitvallen / afsterven van bossen van es, fijnspar, en hier en daar lariks. Sommigen spreken van 'calamiteitenkap'. De meeste beheerders zouden veel liever kleinschalig kappen, dat is momenteel wel zo'n beetje de norm, maar de omstandigheden resulteren tot kapvlaktes van enige omvang.

De tijd. Als we daar, over zeg een halve eeuw, op terugkijken (de wereld is dan op allerlei fronten geheel veranderd lijkt me) gaat / ging het nergens over. Blik eens terug op de effecten van de stormen van de 70'er jaren: het was even schrikken, maar het bos is er gedifferentieerder, en overwegend rijker en mooier van geworden. De ruimte. Vanuit Europese context bezien is het Nederlandse bos behoorlijk kleinschalig van opbouw.

Minstens zo interessant: de door de 'calamiteiten' ontstane open ruimtes bieden spontaan wat tegenwicht tegen de heersende doctrine van kleinschaligheid. Dat geeft wat lucht zou ik zeggen; wat natuurlijk tegenwicht tegen de uitkapevangelisten. Als je om retorische redenen een kapvlakte als misdadig beschouwt, neger je niet alleen de praktische voordelen, je gaat ook voorbij aan de landschappelijke en ecologische karakteristieken van de open ruimte. De pluspunten van de openheid van het bos blijven vaak buiten beschouwing, kleinschaligheid wordt geïdealiseerd. De daarbij vaak gebruikte prachtige plaatjes van uitkapbos (en de vieze plaatjes van kaalkap) illustreren het theoretisch / academisch gedachtengoed. En dat men daarbij onschuldige - want onwetende - burgers en politici mobiliseert heeft veel kenmerken van populisme: mensen inzetten die 'tegen het kappen van bomen zijn'; hoe makkelijk wil je het hebben?

Jammer dat het mooie en belangrijke vak door sommigen zo te kijk gezet wordt. Maar mooi dat we de komende jaren de prachtige verjonging van de 'calamiteiten'-vlaktes kunnen tonen.

Simon Klingens